

El bust d'Antoni Espí i Grau: una obra d'Anselm Nogués per a la ciutat de Granollers (1921)

Sebastià Sánchez Sauleda (historiador de l'art)

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

147

Resum: L'any 1921, coincidint amb la celebració anual de la Festa Major de Granollers, una comissió integrada pels senyors Josep Coma, Pere Vegué i Alfred Canal decidí homenatjar la figura de l'eminent pedagog Antoni Espí i Grau. La seva proposta se centrava a canviar el nom del carrer on es trobava situat l'edifici del Col·legi de Segon Ensenyament, escola que Espí i Grau dirigí durant anys. La Comissió també encarregà un bust de bronze per tal de perpetuar la memòria de l'home que formà nombroses generacions de ciutadans. En aquest article analitzem aquesta commemoració, la figura del pedagog i també l'encàrrec del bust a l'escultor vallenc Anselm Nogués Garcia (1864-1938), actualment conservat a les col·leccions del Museu de Granollers.

Paraules Clau: Antoni Espí i Grau, escultura, Anselm Nogués Garcia, Museu de Granollers.

Abstract: In 1921, coinciding with the annual Festival of Granollers, a Commission made up of Josep Coma, Pere Vegué and Alfred Canal decided to pay tribute to the eminent educator Antoni Espí i Grau. Their proposal focused on changing the name of the street where the Secondary School that Espí i Grau had been the headmaster of for many years was located. The Commission also ordered a bronze bust to perpetuate the memory of the person who had instructed so many generations of citizens. In this article we analyze this commemoration, the figure of the teacher as well as the commissioning of the bust to the sculptor Anselm Nogués Garcia (1864-1938), from Valls, now preserved in the collections at the Museum of Granollers.

Keywords: Antoni Espí i Grau, sculpture, Anselm Nogués Garcia, Museum of Granollers

Data de recepció: desembre 2016; versió definitiva: febrer 2017.

1. Introducció

El 9 de maig de 1918, un cop finalitzada la sessió ordinària del Ple Municipal de l'Ajuntament de Granollers, el senyor Josep Coma prengué la paraula i en la seva intervenció recordà la figura de l'eminent pedagog Antoni Espí i Grau. Creia que arran dels serveis prestats a la ciutat, era de justícia que el consistori reconegués públicament la seva gran tasca professional. Per això, proposà que el carrer de Sant Francesc, on es trobava emplaçat el Col·legi de Segon Ensenyament, canviés de nom i passés a dir-se com el docent que durant tants anys havia dirigit l'esmentada institució. Així es perpetuaria el seu record de la manera que es mereixia.¹

En conèixer la seva proposta, diversos regidors s'adheriren a Coma, conscients que la figura del pedagog, mort l'any 1909, podia desaparèixer de la memòria col·lectiva de la ciutat. Per tal d'evitar-ho, constituïren una comissió que tenia com a objectiu organitzar un homenatge a Antoni Espí i Grau. Aquesta unanimitat ens porta a preguntar-nos en aquest article qui era aquesta personalitat que aconseguí conciliar al voltant del seu record diverses sensibilitats polítiques que no dubtaren a col·laborar i a encarregar un bust en honor seu a l'escultor vallenc Anselm Nogués García (1864-1938), per tal de recordar una figura cabdal per a l'educació de tres generacions de granollerins que passaren per les seves aules.

2. Antoni Espí i Grau (1845-1909): breu apunt biogràfic

Antoni Espí i Grau va néixer a Figueres el 21 de gener de 1845. Fill d'una família d'humils fabricants de pastes de sopa, quan complí deu anys l'enviaren al Seminari de Girona perquè cursés la carrera eclesiàstica. Després de dos anys d'estudi, el jove s'adonà que aquella no era la seva veritable vocació i abandonà la institució malgrat l'oposició familiar. Tot i el desencant que causà la seva decisió, retornà a la casa paterna i es matriculà a l'Institut de Figueres, on aconseguí el títol de batxiller. Decidit a seguir el seu propi camí, els seus interessos el portaren a traslladar-se a Barcelona i a ingressar a la Facultat de Ciències, on continuà el seu aprenentatge.²

En acabar els estudis, sentí la vocació de ser mestre i decidí dedicar a aquesta tasca tota la seva vida. Per aquest motiu abandonà la capital catalana i es traslladà fins a Granollers, on, en companyia de Josep Sala, signà un acord amb l'Ajuntament de la ciutat per l'establiment del Col·legi de Segon

¹ Arxiu Municipal de Granollers (AMG). *Actes del Ple Municipal de Granollers. Sessió ordinària. 9 de maig de 1918, foli 79 (revers).*

² V. BUSQUET (2009), p. 25.

Ensenyament.³ Tot i les gestions realitzades per ambdós pedagogs, no va ser fins el 1868 que el consistori decidí signar un acord, exclusivament amb Espí i Grau, que el convertiria en l'únic responsable del centre d'ensenyament situat a l'antic edifici del convent de Sant Francesc.⁴

Amb només 24 anys d'edat i amb la concessió de l'habilitació professional, Espí i Grau pogué desplegar tots els seus coneixements i treballà amb èxit durant força temps. Aquesta prosperitat, però, es veié enfosquida pel deteriorament de la seva salut. Finalment, i per prescripció mèdica, el 24 de març de 1874 es veié obligat a fer les maletes i abandonar la ciutat a la cerca d'un indret més saludable.⁵ El lloc triat per establir-se va ser Elx, on residí set anys treballant com a mestre. Posteriorment, es traslladà a La Roda, població propera a Albacete, on romangué tres anys abans de mudar-se a Guadalajara, on el 1884 fundà una institució d'ensenyament.⁶

Tot i la distància geogràfica, seguí mantenint el contacte amb Figueres i en el transcurs d'un viatge a la seva ciutat natal, es retrobà amb un grup d'antics alumnes de Granollers. Aquests li demanaren que tornés a la ciutat, ja que des que ell havia marxat, el consistori estava molt descontent amb el funcionament del Col·legi de Segon Ensenyament. Per tal de convèncer-lo, li oferiren novament la plaça de director del centre.⁷ La trobada sorgí l'efecte desitjat, i el 1885 Espí i Grau signà un contracte amb l'Ajuntament per dirigir el centre educatiu. En aquest document s'acordava que l'escola, a través d'una subvenció municipal, acolliria tots els alumnes que s'hi presentessin tot i que no tinguessin recursos econòmics. Com a contrapartida, s'autoritza el mestre i la seva família⁸ a residir a les dependències del claustre del convent de Sant Francesc, edifici on s'impartien les lliçons, a més d'emprar de manera gratuïta l'hort i el safareig contigus.⁹ D'aleshores ençà, i fins a la

³ AMG. *Actes del Ple Municipal de Granollers. Sessió ordinària. 7 d'agost de 1866.*

⁴ AMG. *Actes del Ple Municipal de Granollers. Sessió ordinària. 24 de juliol de 1868. «Efemèrides granollerines. 24 de juliol de 1868», La Gralla, 63 (23 juliol 1922), p. 4.*

⁵ J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 61. V. BUSQUET (2009), p. 25. Segons recull Vidal i Jumbert, a més del clima poc favorable a la seva salut que hi havia a Granollers, en la seva marxa també hi jugà un paper important la proximitat del conflicte carlista. J. VIDAL Y JUMBERT (1909), p. 2.

⁶ J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 61.

⁷ Segons recull Busquet en el seu article biogràfic sobre Espí i Grau, la trobada segurament es produí durant el retorn del pedagog a Figueres on exercí un any de mestre (1884-1885). V. BUSQUET (2009), p. 25.

⁸ Antoni Espí i Grau s'havia casat amb Asunción Rumbado, originària de Santander, amb qui havia tingut set fills (tres nois i quatre noies). Un d'ells, Joan Espí Rumbado, morí a Lleida el 13 d'agost de 1899 mentre treballava com a ajudant del servei agrònom de la província. Era molt reputat en el seu ofici i fins i tot havia participat com a ajudant tècnic a la Secció d'Instal·lació i al Pavelló d'Agricultura de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, on fou reconegut amb una medalla de bronze i un diploma d'honor per la seva feina. «Crònica de la comarca. Granollers», *La Veu del Vallés. Setmanari i portantveu de la comarca*, 140 (13 agost 1899), p. 7-8.

⁹ «Sección local», *La Razón. Periódico Republicano*, 71 (15 abril 1905), p. 3.

seva mort, s'establí a Granollers i compaginà la seva reeixida tasca com a docent¹⁰ amb la de col·laborador esporàdic en revistes locals, on publicava articles dedicats al món cultural.

Després de vint-i-quatre anys ininterromputs de tasca pedagògica a Granollers, Antoni Espí i Grau morí el 16 de març de 1909 a causa d'una pulmonia. Tenia 64 anys, i el seu enterrament va ser una gran manifestació de dol ciutadà, per la gran estima que tothom li tenia.¹¹ La seva figura, com cap altra llavors, aconseguí conciliar elogis de totes les faccions polítiques del poble, que saberen valorar la seva tasca com es mereixia.¹² Impulsor d'un ensenyament laic enfront d'una educació tradicionalment religiosa, professionalment va ser un pedagog modern. Era un mestre que dominava amb gran habilitat les aules i els alumnes, que els persuadia i que hi raonava en lloc de castigar-los, com era habitual entre els seus coetanis.¹³ D'ell, els seus conciutadans digueren que era un home honrat i bondadós, bon conversador i que sabia transmetre perfectament les idees als seus interlocutors. En definitiva, amb la seva desaparició la ciutat perdia un home que només aspirà a ser útil a la seva comunitat i que era «un talento excelentemente cultivado, un notable maestro, y sobre todo un hombre de bien a carta cabal».¹⁴

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

2. L'homenatge a Antoni Espí i Grau (2 de setembre de 1921)

Davant un personatge d'aquesta envergadura, que educà tres generacions de ciutadans per primera vegada íntegrament a Granollers, sense necessitat de viatjar a Barcelona, no ens ha d'estranyar que es plantegés la possibilitat de retre-li un homenatge. En aquest sentit, la proposta de Josep Coma es realitzà en la sessió ordinària del Ple Municipal del 9 de maig de 1918. Tot i que comptà amb el suport d'alguns regidors, per diversos motius no va ser fins el 24 de juliol de 1921 que es reuní per primera vegada la Comissió de l'Homenatge a Antoni Espí i Grau.

¹⁰ Una bona mostra del seu èxit com a pedagog la trobem a les pàgines del diari *El Congost* del 2 de juliol de 1893, on es publica una felicitació per les excel·lents notes que havien assolit els alumnes de l'escola en els exàmens. «Crónica», *El Congost. Periódico Semanal Defensor de los intereses Morales y materiales de Granollers y su comarca*, 377 (2 juliol 1893), p. 3

¹¹ «Noves», *Llevar*, 19 (25 març 1909), p. 8

¹² A més dels seus innegables èxits com a pedagog amb tres generacions de granollerins, aquests elogis vingueren donats per la seva manca d'interès en qüestions polítiques. Antoni Espí i Grau estava centrat en l'ensenyament, tot i que si en algun moment de la seva vida hagués volgut formar part d'un partit s'hauria convertit en un membre destacat de qualsevol agrupació política existent. «Siluetas locales. Antonio Espí», *La Granolaria. Periódico Semanal*, 26 (21 juliol 1895), p. 3-5. J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 62.

¹³ J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 62.

¹⁴ «Siluetas locales. Antonio Espí», *La Granolaria* (21 juliol 1895), p. 5. D'ençà de la seva mort i fins el 1921, moment en què es creà l'Institut d'Estudis Superiors, Granollers no disposà d'un bon ensenyament. El buit que va deixar Espí i Grau va trigar força temps a omplir-se. «L'Institut d'Estudis Superiors. Notes històriques», *La Gralla. Suplement*, 1 (31 juliol 1921), p. 1-8.

Aquesta comissió estava integrada, a més del Sr. Coma, per Pere Vegué, director del Col·legi de Segon Ensenyament, i per Alfred Canal, director de *La Gralla*, tots tres exalumnes d'Espí i Grau. En el transcurs de la reunió, acordaren celebrar l'esdeveniment coincidint amb la Festa Major d'aquell any i demanar a l'Ajuntament el canvi de nom del carrer de Sant Francesc pel d'Antoni Espí i Grau. El motiu era que allí s'aixecava l'escola que el mestre havia dirigit fins a la seva mort. També resolgueren encarregar un bust de bronze a l'escultor Anselm Nogués Garcia, per tal d'instal·lar-lo al vestíbul del Col·legi de Segon Ensenyament a fi que les noves generacions d'escolars tinguessin el record del gran docent.¹⁵

La idea resultà un veritable èxit. Els dies anaven passant i totes les associacions es preparaven per a una festa major que homenatjaria el gran pedagog de la ciutat.¹⁶ A poc a poc, es confirmà l'assistència de molts dels seus deixebles, i la comissió no deixava de rebre adhesions que auguraven l'èxit de la celebració.¹⁷ A més, el 25 d'agost el Ple Municipal aprovava el dictamen de la Comissió de Governació que decidia donar el nom d'Antoni Espí i Grau al carrer de Sant Francesc, acceptant així la proposta feta dies abans per Josep Coma, Pere Vegué i Alfred Canal.¹⁸ El treball havia estat intens i el 28 d'agost ja estaven ultimats tots els detalls. Es convidaren a l'esdeveniment tots els antics alumnes, els ciutadans de Granollers, els membres de l'Ajuntament i totes les associacions de la vila. El consistori, per la seva banda, veient la magnitud de l'acte, valorà positivament la feina feta per la comissió i delegà les tasques de representació a Vicente Camps. També acordà contactar amb l'alcalde de Figueres, perquè s'adherís a l'homenatge en record dels orígens del pedagog.¹⁹

Amb tot preparat, a les tres de la tarda del 2 de setembre començà l'homenatge. Els convidats, entre els quals figuraven l'alcalde de Figueres i Pau Rodó i Amigó, director de l'Escola Tèxtil de Badalona,²⁰ es reuniren a l'ajuntament. Des d'allí es dirigiren al carrer de Sant Francesc, per tal de descobrir la placa que certificava el canvi de nom i escoltar el discurs de Francisco Torras, exalumne d'Espí i Grau i diputat a Corts pel districte. Un cop acabat el parlament, la comitiva es dirigí a l'Escola Municipal de Segon Ensenyament

¹⁵ «Notes locals. Homenatge a don Antoni Espí», *La Gralla*, 13 (24 juliol 1921), p. 3.

¹⁶ «Notes locals. De la Festa Major», *La Gralla*, 14 (31 juliol 1921), p. 4.

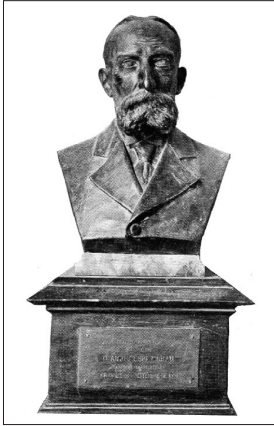
¹⁷ «Crònica. La Festa Major», *La Gralla*, 17 (21 agost 1921), p. 3.

¹⁸ AMG. *Actes del Ple Municipal de Granollers. Sessió ordinària*. 25 d'agost de 1925, foli 30.

¹⁹ AMG. *Actes del Ple Municipal de Granollers. Sessió ordinària*. 1 de setembre de 1921, foli 32 (revers).

²⁰ «Crònica. Don Pau Rodó i Amigó», *La Gralla*, 18 (28 agost 1921), p. 4.

per descobrir el bust, que se situà al vestíbul de la institució i que havia estat costejat per un grup d'exalumnes del pedagog. Allí, Josep Coma prengué la paraula i ofrenà l'escultura a la ciutat de Granollers per tal de perpetuar la memòria del mestre. Finalment, acabada la cerimònia, l'Ajuntament inaugura l'exposició de treballs dels alumnes de l'Escola d'Oficis i Indústries locals, que posà el colofó final a la festa.²¹

El bust d'Antoni Espí i Grau (1921), obra d'Anselm Nogués, en una imatge publicada a la revista *Vallés*, 28-8-1946.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

La celebració va ser tot un èxit. L'únic contratemps que sorgí fou que la rapidesa en l'organització dels actes obligà a postergar la instal·lació de la placa del carrer. No va ser fins a principi d'octubre que la nova senyalització es col·locà a la façana de l'església de Sant Francesc.²² Pel que fa a la tasca de la comissió, aquesta s'allargà fins ben entrat l'any següent. El 27 d'agost de 1922, s'instal·lava de manera definitiva el bust al costat esquerre del vestíbul del Col·legi de Segon Ensenyament i s'acordava que s'entregaria de manera definitiva a l'Ajuntament en el transcurs de la Festa Major d'aquell any.²³ Així, el 3 de setembre, en un acte íntim al qual assistiren l'alcalde accidental de la vila, Carles Puigrodon, els consellers Paulí Torras i Josep Boi Vert, el jutge municipal Josep Creus, el diputat a Corts pel districte Francisco Torras, el director, els professors i un grup d'estudiants de l'escola i els tres membres de la comissió, es certificà l'entrega de la peça. L'Ajuntament, per la seva banda, es comprometia a vetllar per la seva conservació. D'aquesta manera, la Comissió d'Homenatge a Antoni Espí i Grau posava punt final a la seva tasca tot recordant que el bust havia de servir per preservar la memòria del pedagog, però sobretot per inspirar els alumnes de futures generacions.²⁴

²¹ «Crònica», *La Gralla*, 18 (28 agost 1921), p. 3. J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 62.

²² «Notes locals. Rotulació de carrers», *La Gralla*, 22 (2 octubre 1921), p. 6.

²³ «Notes locals. Festa cultural», *La Gralla*, 68 (27 agost 1922), p. 7.

²⁴ «De les passades festes. Entrega d'un bust», *La Gralla*, 70 (17 setembre 1922), p. 6-7.

3. L'escultor del bust: Anselm Nogués Garcia (1864-1938)

Arribats aquí, convé abordar la figura de l'escultor que s'encarregà de retratar per a la posteritat la figura d'Antoni Espí i Grau. Anselm Nogués Garcia va néixer a Valls el 27 de març de 1864. Primer fill d'una família modesta, tot i l'oposició familiar decidí acabar el batxillerat i seguir el seu propi camí en el món de l'art.²⁵ Gràcies a una pensió de mil cinc-centes pessetes anuals concedida per la Diputació de Tarragona, pogué dedicar-se a l'escultura²⁶ i decidí traslladar-se a Barcelona per estudiar a l'Escola de Belles Arts. Allí va ser deixeble de Rossend Nobas (1841-1891) i d'Agapit Vallmitjana Barbany (1832-1905), mentre compartia aula amb altres eminents estudiants, com ara Eusebi Arnau Mascort (1864-1933), Francesc Galofré Oller (1865-1942) o Enric Galwey Garcia (1864-1931).

153

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

Gràcies a una borsa de viatge guanyada a l'escola de Llotja,²⁷ marxà a París, on aconseguí ser admès a l'Escola de Belles Arts després de realitzar unes brillants oposicions. Durant la seva estada, treballà al taller d'un escultor mexicà, on s'encarregà de la decoració escultòrica del pavelló de Mèxic per a l'Exposició Universal de 1889 i envià algunes obres als Salons de París de 1888 i 1889 així com a l'esmentada exposició universal.²⁸ Els èxits assolits li valgueren ser contractat com a professor d'art a la ciutat balneària de Cauterets,²⁹ on es relacionà amb importants personalitats polítiques franceses i espanyoles del moment, però l'enyorança que sentia de Catalunya el portà a retornar a Barcelona i a obrir un taller d'escultura. Ja completament assentat a la ciutat, participà en la Primera Exposició General de Belles Arts, celebrada el 1891, i el mateix any, oposat a la Real Academia de San Fernando per decorar la façana de l'edifici de Museos y Bibliotecas Nacionales, l'actual Biblioteca Nacional. El jurat li atorgà dos premis: un, per realitzar un medalló d'Antonio Agustín i, l'altre, per erigir una escultura d'Antonio Nebrija.³⁰

La seva popularitat el convertí en un dels escultors més sol·licitats per treballar en programes decoratius monumentals. Així, el 1894 la direcció d'obres del Palau de Justícia de Barcelona li assignà la realització de l'escultura

²⁵ L. PIÉ (1934), p. 7.

²⁶ «Crònica», *El Eco de Valls*, 25 (8 novembre 1883), p. 130-131.

²⁷ «Diari del Principat», *La Veu de Montserrat. Setmanari Popular de Catalunya*, 24 (12 juny 1886), p. 191. L. PIÉ (1934), p. 7.

²⁸ A. GASOL SEÑORÓN (2014).

²⁹ J. PARÍS FORTUNY (1998).

³⁰ Sobre la participació d'Anselm Nogués en el concurs per decorar la façana de la Biblioteca Nacional, vegeu J. M. MELENDREAS GIMENO (2011), p. 227-232.

dedicada a Antonio Agustín³¹ i, cinc anys després, el 1899, guanyava un concurs convocat a la sala Parés de Barcelona pels pares caputxins i franciscans que li va permetre realitzar el Tercer Misteri de Dolor del Rosari Monumental de Montserrat.³² Aquesta experiència resultà fonamental perquè, entre 1908 i 1913, fos triat per esculpir un relleu en bronze representant el Quart Misteri de Goig per al Rosari Monumental del Santuari de Lluç i que el 1909 formés part dels artistes seleccionats per decorar les façanes del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic de Barcelona, l'actual Parlament de Catalunya.³³

A partir de 1910, la relació de Nogués amb la seva ciutat natal es tornà més estreta. Si al principi de la seva carrera artística havia esculpit els medallons que representaven Leandro Fernández de Moratín i Pedro Calderón de la Barca (1882) per a la façana del Teatre Principal, el 1916 regalà la primera pedra de la Biblioteca Popular de Valls, el 1918 realitzà la placa commemorativa de la mort d'Andreu Avel·lí Comerma, un il·lustre habitant de la ciutat de Valls, i el 1924 entregà una imatge de la Mare de Déu del Carme per a la façana de l'església del Carme de la ciutat, obra que va ser destruïda durant la Guerra Civil.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

Anselm Nogués García (1864-1938).
Fotografia: Arxiu Municipal de Valls.

³¹ «La escultura en el Palacio de Justicia», *La Dinastia. Diario político, literario, mercantil y de avisos*, 5299 (14 desembre 1894), p. 2. R. FONTOVA; F. VÁZQUEZ OSUNA (2008), p. 55.

³² F. ELIAS (1928), p. 147.

³³ Anselm Nogués va ser l'encarregat d'esculpir el bust del pintor Lluís Dalmau. Sobre el programa decoratiu del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic de Barcelona, vegeu: S. SÁNCHEZ SAULEDA (2015) i S. SÁNCHEZ SAULEDA (2016).

Els darrers anys de la vida compaginà la seva presència en diverses exposicions nacionals amb treballs com ara el d'un grup d'àngels per a l'altar major del santuari del Lledó, una placa dedicada als Bonifàs que s'instal·là a la casa que els artistes habitaren al carrer Carnisseria de Valls i també esculpí un Monument al Sagrat Cor de Jesús per a un santuari situat a Karachi, Pakistan. Finalment, Anselm Nogués Garcia va morir a Barcelona el 3 de març de 1938 als 73 anys d'edat.³⁴

4. El bust d'Antoni Espí i Grau (1921): el record a un eminent pedagog

L'encàrrec del bust a Anselm Nogués es va realitzar el 24 de juliol de 1921. Va ser la mateixa Comissió de l'Homenatge a Antoni Espí i Grau qui proposà el seu nom per dur-lo a terme i qui en sufragà el cost, ja que l'escultura va ser pagada pels exalumnes del pedagog i no per l'erari municipal. En l'acord a què arribaren s'explicitava que aquest havia de ser de bronze³⁵ i, tot i que no n'hi ha constància, s'establí que hauria de muntar-se damunt d'un pedestal. Aquest, finalment, va ser tallat en noguera massissa i serví de suport per a una placa commemorativa que incorporava la llegenda següent: «Tribut d'homenatge al mestre don Antoni Espí i Grau, pels seus deixebles. Granollers, Setembre de 1921».³⁶

Nogués va ser molt ràpid en la seva execució, ja que contractà la peça a finals de juliol de 1921 i a primers de setembre ja la tenia acabada. Segurament realitzà una versió prèvia en guix o terra cuita, que després va ser enviada a la foneria G. Bechini per ser passada a bronze.³⁷ Pel que fa al model, l'escultor vallenc va haver d'inspirar-se en una vella i molt mal feta fotografia del pedagog. Aquesta va ser l'única manera d'acostar-se a la seva efígie, ja que Espí i Grau feia més de deu anys que havia mort quan es contractà el bust. La feina que realitzà va ser excel·lent, tal com li reconegueren a les pàgines del diari *La Gralla*, ja que assolí una gran semblança amb el retratat, tot i els limitats recursos de què disposava.³⁸ Això no feia més que constatar la perícia de l'escultor i l'encert que tingué la comissió en contractar els seus serveis.

³⁴ Existeix un error a la historiografia que situa la mort d'Anselm Nogués l'any 1937. Després de consultar la seva partida de defunció, podem assegurar que aquesta es produí el 3 de març de 1938.

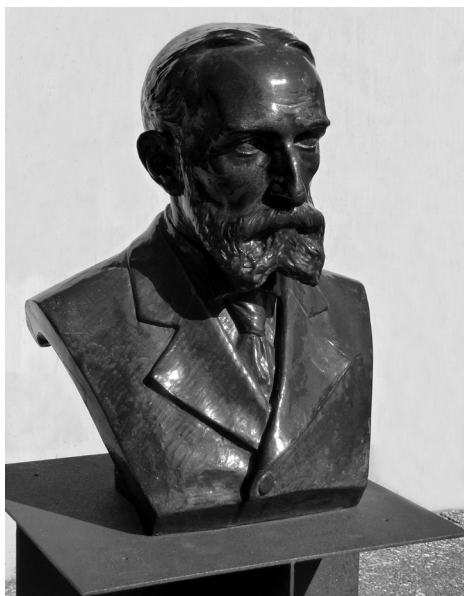
³⁵ «Notes locals. Homenatge a don Antoni Espí», *La Gralla*, 13 (24 juliol 1921), p. 3.

³⁶ «De les passades festes. Entrega d'un bust», *La Gralla*, 70 (17 setembre 1922), p. 7. La placa commemorativa també va ser realitzada per Anselm Nogués.

³⁷ Sobre la foneria Bechini, vegeu: M. DOÑATE FONT (2016).

³⁸ «De les passades festes. Entrega d'un bust», *La Gralla*, 70 (17 setembre 1922), p. 6.

Un cop acabada l'obra i entregada a la comissió, Nogués es reservà l'ús de la versió prèvia que n'havia realitzat per tal de promocionar la seva feina. Deuria estar força satisfet del resultat de l'encàrrec, ja que presentà l'exemplar que quedà al seu taller a l'Exposició d'Art de Barcelona celebrada l'any 1923.³⁹ Allí la peça figurà amb el número de catàleg 192 i duia per títol *Retrat D.A.E.G.*, acrònim de «Don Antoni Espí i Grau». No consta que Nogués aconseguís cap premi en aquest certamen gràcies al bust, però sí que serví per seguir mostrant la seva feina d'escultor al gran públic i aconseguir nous encàrrecs per al seu taller, que també s'havia especialitzat en imatges religioses.

**El bust d'Antoni Espí i Grau (1921), en el fons del Museu de Granollers.
Fotografia: Manel Herrera, 2017.**

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 147-158

5. A mode de conclusió

D'ençà que la Comissió d'Homenatge a Antoni Espí i Grau lliurà el bust a l'Ajuntament i es col·locà al vestíbul del Col·legi de Segon Ensenyament de Granollers, la peça va romandre allí exposada a la vista dels alumnes. Tenim constància que l'any 1946 encara era al mateix lloc on s'havia instal·lat el dia de l'homenatge.⁴⁰ L'any 1972, però, sense cap mena d'explicació, va

³⁹ *Exposició d'Art. Catàleg Oficial*, Barcelona, Successors d'Henrich, 1923, p. 29.

⁴⁰ J. BELLONCH BOSCH (1946), p. 62.

desaparèixer del seu emplaçament original. Després de realitzar diverses instàncies, el bust tornà a l'escola.⁴¹ Per desgràcia, el 2009 va ser desplaçat novament i no va ser fins l'any 2011 que reaparegué en una exposició d'homenatge a Espí i Grau celebrada a la Biblioteca Can Pedrals.⁴² D'aleshores ençà i fins el 2016, romangué desapareguda fins que ingressà a les col·leccions del Museu d'Art de Granollers,⁴³ el millor lloc perquè la ciutadania pugui admirar la peça i seguir retent homenatge a una de les personalitats més rellevants de la història recent de la ciutat.

Agraïments

Aquesta investigació té com a punt de partida la concessió, l'any 2016, per la Fundació Ciutat de Valls, del XVIII Premi Rodon-Giró a la investigació titulada «Anselm Nogués Garcia (1864-1938): l'oblidat escultor de Valls». Agraïm al personal del Museu de Granollers, especialment al Sr. Josep Muntal, les atencions rebudes i les facilitats que ens concediren per examinar el bust d'Antoni Espí i Grau, que forma part de la seva col·lecció.

Referències

BELLONCH BOSCH, JACINTO (1946): «Antonio Espí y Grau», *Vallés* (28 agost 1946), p. 61-63.

BUSQUET, VÍCTOR (2009): «L'Antoni Espí i Grau, en el record», *El 9 Nou*, 1918 (13 març 2009), p. 25.

DOÑATE FONT, MERCÈ (2015): «Els Bechini, marbristes i fonadors», *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 29, p. 113-133.

ELIAS, FELIU (1928): *L'escultura catalana moderna. Volum II: Els artistes*, Barcelona, Barcino.

FONTOVA, ROSARIO; VÁZQUEZ OSUNA, FEDERICO: *1908-2008: cent anys del Palau de Justícia de Barcelona*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

⁴¹ V. BUSQUET (2009), p. 25.

⁴² *Exposició d'homenatge a Antoni Espí i Grau*, Granollers, Biblioteca Can Pedrals, 2011.

⁴³ La peça es conserva amb el número d'inventari MDG 12799. Quan vam tenir l'ocasió de veure-la, ens adonàrem que hi mancava la peanya sobre la qual descansava i on figurava la placa d'homenatge a Antoni Espí i Grau.

GASOL SEÑORÓN, ÀNGEL (2014): «Anselm Nogués Garcia», dins *Un patrimoni de col·lecció de Valls i l'Alt Camp*, Fitxa 11.3, Valls, Institut d'Estudis Vallencs.

MELENDreras GIMENO, JOSÉ LUIS (2011): «El escultor Anselmo Nogués García (1864-1937)», *Archivo de Arte Valenciano*, XCII, p. 223-237.

PARIS FORTUNY, JORDI (1998): «Anselm Nogués Garcia. L'escultor oblidat», *Cultura*, 588, contraportada.

PIÉ, LLUÍS (1934): «Els nostres artistes. Anselm Nogués, escultor». *Cultura*, 69, p. 6-9.

SÁNCHEZ SAULEDA, SEBASTIÀ (2015): «La col·lecció de vint-i-vuit bustos al Parlament de Catalunya 1909-1915. [Codi 1070-2]», dins *Catàleg del Museu Virtual de l'Art Públic de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona i Universitat de Barcelona.

SÁNCHEZ SAULEDA, SEBASTIÀ (2016): «Artistes medievals al programa decoratiu del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic de Barcelona (1909-1910)», dins R. ALCOY (ed.), *L'art medieval en joc*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 287-297.

VIDAL Y JUMBERT, J. (1909): «Bosquejos locales. Antonio Espí», *Llevar*, 19 (25 març 1909), p. 2-3.